

**[KUKA
! KUUNTELEE
KÖYHÄÄ?]**

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Ruoka-apu – osa ongelmaa vai osa ratkaisua ?

Jouko Karjalainen

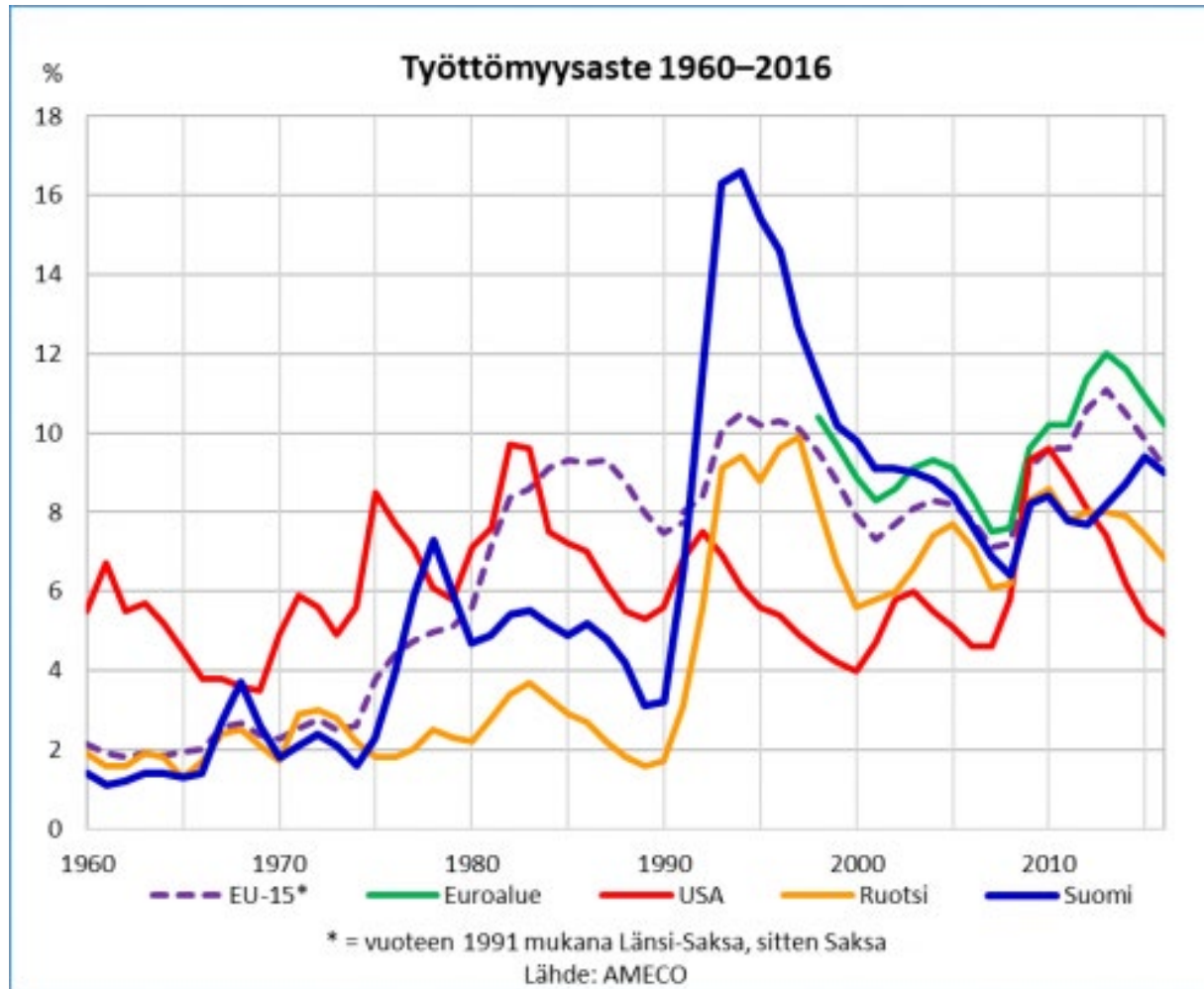
STE/Arvokas-hanke

Aiheita

- 1990- luvun syvä lama synnytti leipäjonot
- Nälkä-äläkkä 1993 – 1994
- EU-ruoka-apu 1996 -
- Kirkon ruokapankit 1996 -
- Nälkäryhmä 1998 ja ”köyhyyspaketit”
- Ruoka-apu vakiintuneina käytänteinä, avun laajuus
- Ruokahävikin vähentäminen
- Vaihtoehtoiset, täydentävät toimintatavat
- Leipäjonot kasvottoman avun saannin mahdollisuutena
- Pirstoutuneen sosiaaliturvan yksi tulos, poiskäännyttäminen
-

1990- luvun alun syvä lama synnytti leipäjonot

Nälkä-äläkkä 1993 – 1994 huomiosyklin prosessina (Downs 1971)

- **I vaihe** 1980- luvun talousbuumin raju vaihdos,
 - työttömyyden kasvu, leipäjonojen synty
- **II vaihe** joulukuu 1993
 - Ulkomaisen median kiinnostus herää
 - Laman terveysvaikutukset II- tutkimus
 - Nälkä
 - Ongelman vähättely, jopa kieltäminen suomalaisessa lehdistössä
 - Selityksenä uusavuttomuus

Nälkä-äläkkä 1993 – 1994 huomiosyklin prosessina

- **III vaihe** kesä 1994
 - Nälkäongelman myöntäminen
 - ”Nälkä on sittenkin totta!” (Lapin Kansa 28.6.1994)
 - Viranomaisilta vaadittiin toimenpiteitä
- **IV vaihe** vuosi 1995
 - Vuorovaikutuksen suunnan muutos, aiheen arkipäiväistyminen, häviäminen etusivujulkisuudesta
 - EU-ruoka-avun vastaanottaminen käynnisti uuden vaiheen. Avun tarve kyseenalaistettiin
- **V vaihe** 2000-
 - Toiminta, ei erityistä uutisarvoa, ”sisäpiirissä” (vrt. Hursti 2017)

EU-ruoka-apu 1996 - Kirkon ruokapankit 1996 -

- Kirkon ruokapankit käynnistyivät 1995 (Tampere) ja 1996
- Tällä hetkellä ev.-lut. kirkolla noin 150 ”ruokapankkia”
- Suomi (MMM) ottanut vastaan EU:n ruoka-apua koko ajan
- vuonna 2018 jakelu siirrettiin Ruokavirastolle
- Jakelijoina 22 kumppaniorganisaatiota mm. Pelastusarmeija, muita uskonnollisia yhteisöjä ja mm. TVY, SPR, MTKL, Hyvä Arki

Nälkärühmä 1998 ja ”köyhyyspaketit”

- Kirkon nälkärühmä 1998
- Poliittinen interventio
- Nälkärühmässä puolueiden edustajat, puheenjohtajina puhemies Riitta Uosukainen ja piispa Eero Huovinen
- Asiantuntijaryhmä taustalla
- Tuotti yhden lauseen Lipposen kakkoshallituksen ohjelmaan ja
- Köyhyyspaketit (mm. toimeentulotuen etuoikeutettu tulo)

Ruoka-apu vakiintuneina käytänteinä, avun laajuus

- viikoittain yli 20 000 henkilöä, ja ruokaa jakavat sadat eri toimijat (Ohisalo ym. 2013)
- 2,3 prosenttia suomalaisista oli turvautunut ruoka-apuun vähintään kerran vuoden 2013 mikä tarkoittaa yli 80 000 ihmistä (THL, Lehtelä & Kestilä 2014)
- vuositasolla noin 1,7 miljoonaa käynti, joista 1,2 miljoonaa oli vakituisesti ruoka-avussa käyvien käyntejä (Ohisalo ym. 2013)
- ev-lut kirkko jakoi vuonna 2015 yli 156 000 ruokakassia. Lisäksi EU-ruokaa ja järjestivät lähes 10 000 ilmaista tai edullista ruokailua, joissa oli yli 582 000 ruokailijaa. (Kirkkohallitus 2016.)

Ruoka-avun pysyvyys

- Leipäjonot syntyivät äkillisen taloudellisen romahduksen myötä 1990-luvun alussa
- ilmiöön vaikuttavat myös ruoan hinnanmuodostus (Lehtelä & Kestilä 2014, 279),
- ruoka-aputoiminnan vakiintuminen,
- uudet ja tehokkaammat käytännöt, tuttuus ja tottumus (Silvasti 2015).
- Myös median merkitystä olisi arvioitava
- Leipäjonot ovat tapaa huono-osaisuuden ja hyvinvointivaltion epäonnistumisen merkki

Ruokahävikin vähentäminen

- Yksi keskeinen perustelu ruoka-avun jakamiselle
- EVIRA joutanut jonkin verran säädöksistä
- Saanut uusia muotoja, myös kaupallisia
- Ruoka-avulle voidaan sallia kaupallisesta toiminnasta poikkeavia toimintatapoja.
- Elintarvikkeiden turvallisuudesta ei kuitenkaan tingitä, ja vastuu siitä on sekä ruokaa lahjoittavilla yrityksillä että ruokaa jakavilla hyväntekeväisyysjärjestöillä.

Vaihtoehtoiset ja täydentävät toimintatavat leipäjonoille

- Kauppojen mobiilisovellukset
- Wastefood- liike, mm. Wefood kauppakeskus Redissä
- Ravintoloiden ylijäämäruoka hyötykäyttöön
- Ruokapankit (ei yleensä tarvitse jonottaa)
- Sosiaalitoimen maksusitoumukset
- Diakoniatyön maksusitoumukset
- Yhteisruokailut
- Päiväkeskukset
- Yhteinen keittiö

(Ruoka-)avun ongelmat

- 1. riittävyys
- 2. sopivuus
- 3. vähäarvoisuus
- 4. vaikuttavuus
- 5. saavutettavuus
- 6. tehottomuus
- 7. ravitseminen
- Vrt. Townsend 1979, köyhyyden hyödyllisyys

Leipäjonot kasvottoman avun saannin mahdollisuutena

- Voi asioida nimettömänä
- Ei kysytä avun tarvetta
- Voi toimia toisen henkilön puolesta
- Muutoin poisheitettävä ruoka käyttöön
- Ei vähennä toimeentulotukea
- Monelle tositarpeeseen
- Toisilla säästää rahaa muihin tarkoituksiin

CDC Health Impact Pyramid

Factors that Affect Health

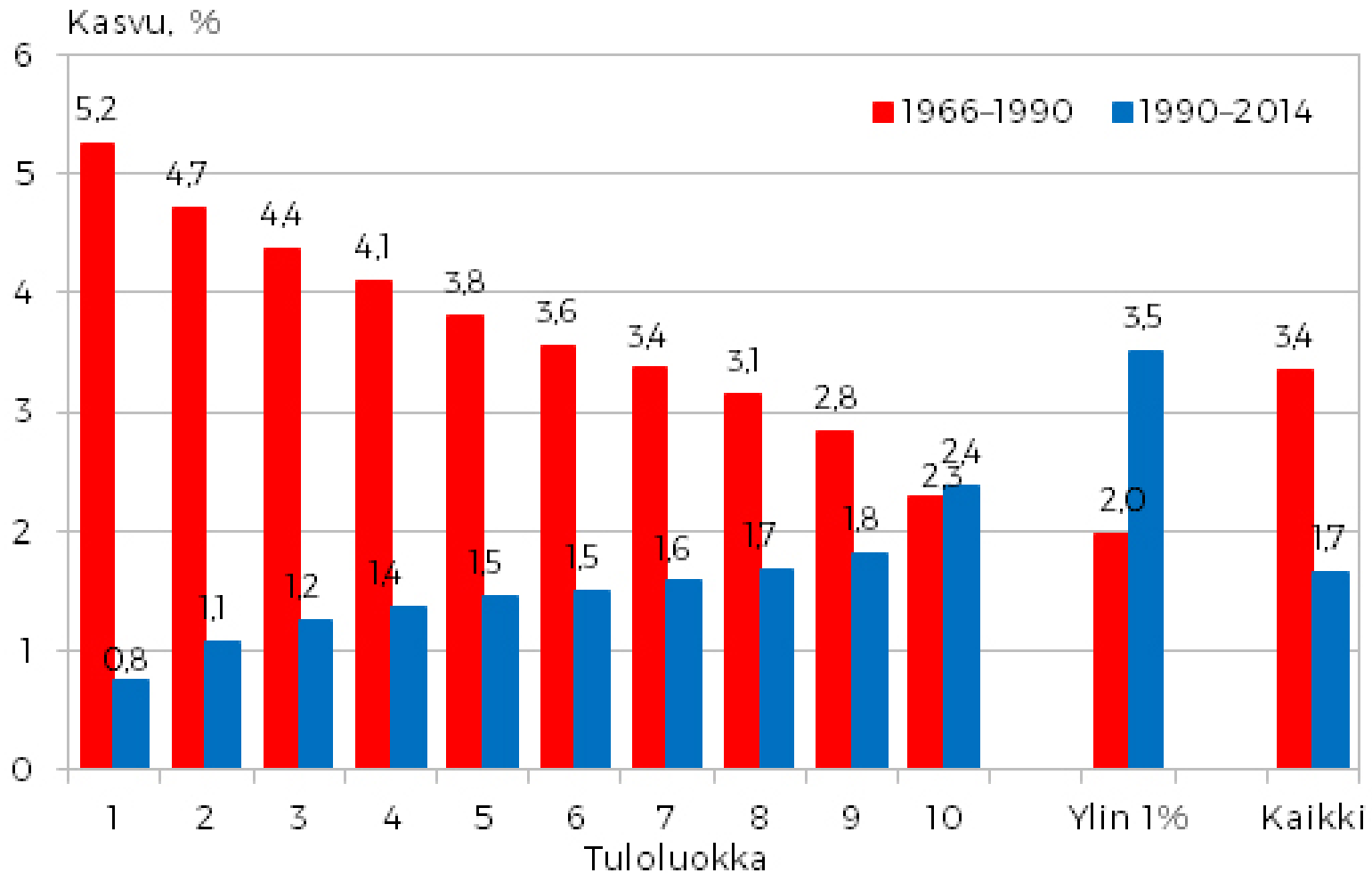
Check the Tarrant County Public Health Web site to learn more.
<http://health.tarrantcounty.com>

Frieden 2010

Käytettävissä olevien tulojen kasvu 1966–1990 ja 1990–2014 (Riihelä, Sullström, Tuomaala 2016)

**「 KUKA
KUUNTELEE
KÖYHÄÄ? 」**

